

Un centre cultural funciona si hi ha massa crítica. Si es converteix en un punt de trobada on la gent hi va sense un pla, sabent que alguna cosa passarà. Si té identitat, uns límits definits, una bona connexió i aquell punt d'autonomia (dos paràmetres contradictoris que s'han d'equilibrar) millor que millor. I això és el que ha passat al Matadero de Madrid, un dels pols d'atracció de la vida cultural de la ciutat, i, des d'aquesta base, de la vida cultural espanyola i europea. Escric aquest article anys més tard de que això hagi arrencat com una celebració del seu èxit. Divendres passat el visitava per enèsima vegada. Cada cop que hi vaig trobo més gent fent coses diferents, gent convivint amb la cultura. I, dins d'ella, les magnífiques arquitectures presents al recinte hi juguen un rol protagonista. El Matadero és abans que res una història d'èxit col·lectiu que ha sorgit d'una combinació d'estratègies municipals i ciutadanes que val la pena ressenyar.

El Matadero forma part d'un conjunt d'operacions que han aconseguit girar com un mitjà la ciutat de Madrid convertint el seu darrere en un davant. És a dir: el Manzanares va passar de ser poc més que una claveguera a convertir-se en un parc lineal que constitueix un dels espais més agradables de la ciutat. El propi Matadero s'ha transformat de la mateixa manera. La història és curiosa: secularment la ciutat havia matat el bestiar que necessitava al seu interior, al que ara és el barri de la Latina, en diversos locals i corrals que funcionaven en xarxa. Els animals s'arrossegaven d'un local a un altre pel mig del carrer deixant rere seu reguerots (*rastros*) de sang que van donar nom al que ara és el mercat més popular de la ciutat. Al segle XIX la situació era insalubre. El projecte del nou escorxador(1) recau en l'arquitecte municipal, Luís Bellido. Se'l prendrà molt seriosament (va arribar a fer un viatge de treball per Europa visitant escorxadors moderns), fent una tasca d'una qualitat tal que va ultrapassar en molt el seu encàrrec. El darrere que Bellido escull està hipercomunicat, amb terminal de ferrocarril propi que permeti un desembarcament còmode del bestiar que arriba de províncies i un parell de camins que connecten el complex amb el centre de la ciutat. Es formalitzarà com una pinta de naus que processen el bestiar i el converteixen en carn començant a l'alçada de l'estació i acabant més a prop del centre. Bellido és un arquitecte fill del seu temps, molt atent a les novetats tècniques, molt conscient de l'aspecte que s'espera que tinguin els seus edificis. A 1912, quan es comencen les obres, la professió està en un moment interessant que els edificis que construeix recullen a la perfecció. Les muntaran unes precioses estructures de formigó armat que continuen meravellant-nos més de cent anys més tard, estructures revestides d'un neomudèjar que tan sols és interessant per la manera sistemàtica de treballar de Bellido, naus relativament

semblants amb funcions molt diferents: corrals, sitges, magatzems, assecadors, especejadors, naus de matança, administracions i un llarg etcètera. El complex es va recintar amb una tanca de tres metres que el va convertir en una ciutat apart.

La primera temptativa d'incorporar-lo a la ciutat es produeix cap als anys trenta amb la construcció de la interessantíssima Colònia del Pico del Pañuelo, que torna a construir l'arquitecte municipal del moment, Fernando de Escondrillas(2), un projecte excel·lent que també emprà tècniques de formigó armat, un dels primers cops que s'usaven en habitatge. Avui en dia està ben conservada. Fa de bon visitar. Cap a mitjans dels 70 l'escorxador s'abandona. Finalment, gairebé casualment(3), es decidirà conservar convertint-lo en equipament cultural. Cada nau i cada espai sortiran a concurs i es licitaran per separat. Diversos arquitectes hi han construït. Algunes de les naus han estat reformades després de la construcció. Els projectes, sovint molt personals, han quedat dissolts en una globalitat que funciona magníficament com a tal: les diverses parts funcionen en xarxa, retroalimentant-se, creixent, fusionant-se. Les noves architectures han pres riscos respecte el programa, respecte la relació amb l'existent, respecte al propi sentit del patrimoni, explicant històries diverses, criticant-se entre elles. Complementant-se. Si Bellido va emprendre la planificació en solitari de tot el complex el bombardeig d'idees múltiple i plural que ha implicat la seva reforma ha estat d'allò més saludable tan per valorar la decisió inicial com per allotjar la multiplicitat d'usos que trobem actualment.

La presència d'un enorme escorxador a Madrid va marcar la gastronomia local: callos, lletons, orella, el cocido... mostres d'allò que Vázquez Montalbán anomenava la cuina profunda: coccions llargues, condimentades per amagar que tot sovint els ingredients, sempre els més barats, els menyspreats per les classes altes, els més saborosos, també, no estaven en un estat ideal de conservació: aquella cuina, encara viva, que ha marcat la ciutat com una senyal d'identitat.

El que ha passat amb el Centre Cultural del Matadero és un cocido cultural: molts ingredients que s'han bullit molta estona fins que tots ells s'han amalgamat en un plat amb personalitat pròpia que va molt més enllà de la suma de les seves parts. I té tan bon gust com els seus germans comestibles.

(Foto: Jaume Prat)

(1) Per a entendre aquest encàrrec cal prendre distància respecte l'actualitat i veure quan ha avançat l'arquitectura. Actualment un complex d'aquestes dimensions es licitaria per concurs públic. Professionals competents competirien per ell. En aquell moment pocs arquitectes volien enfrontar-se amb un

encàrrec com aquest, desagraït i de segona. Contractar un arquitecte per a fer-lo no es veia com un tema de dignitat, sinó com la contractació d'un professional competent que pogués solucionar un problema.

(2) Si Bellido es va especialitzar en infraestructures Escondrillas va excel·lir en allò que Madrid necessitava en aquell moment: habitatge obrer, el que ara en diríem habitatge social. Escondrillas va construir varies colònies que avui en dia continuen admirant per la seva qualitat. Estudieu-les si voleu.

(3) És probable que la crisi ajudés.